

СКАФФОЛДИНГ ЯК СТРАТЕГІЯ ПІДТРИМКИ УЧНІВ З ОСОБЛИВИМИ ОСВІТНИМИ ПОТРЕБАМИ В УМОВАХ ІНКЛЮЗІЇ

Вікторія ПАВЛЮХ,

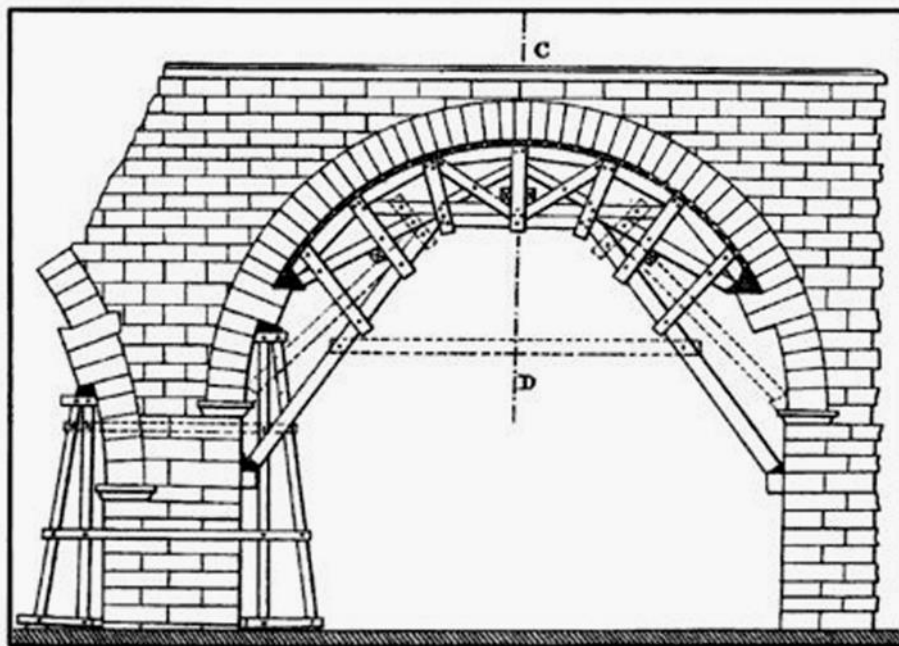
старший викладач кафедри педагогіки, психології і корекційної освіти комунального закладу «Кіровоградський обласний інститут післядипломної педагогічної освіти імені Василя Сухомлинського»

В умовах гуманістичної парадигми розвитку освіти одним із важливих завдань педагогів є застосування особистісно-орієнтованого підходу до навчання всіх учнів, зокрема і учнів з особливими освітніми потребами. У концепції «Нова українська школа» пріоритетним напрямом сучасної освіти є впровадження інклюзії [1]. Створення інклюзивного середовища відкриває нові можливості для таких учнів: орієнтацію на можливості та індивідуальні особливості розвитку, сприйняття дитини такою як вона є, налагодження оптимальної взаємодії, толерантних стосунків, взаємодопомоги та підтримки у вирішенні завдань.

Медична модель, на яку була спрямована традиційна система освіти, в більшості орієнтована на порушення у розвитку дітей з особливими освітніми потребами (медичний діагноз), відповідно навчання відбувалось у більшості в умовах сегрегації за спеціальними програмами. На сучасному етапі стратегічний напрям у роботі з дітьми з особливими освітніми потребами - педагогічна підтримка таких учнів з метою соціалізації в суспільстві - соціальна модель, яка культивується у міжнародній спільноті. Тому в багатьох країнах світу набуває популярності скаффолдинг як один із методів підтримки осіб з особливими освітніми потребами.

Скаффолдинг – це стратегія, яка дає можливість дитині з особливими освітніми потребами зосереджуватись на розв'язанні проблеми, виконанні завдання або досягненні поставлених цілей, які знаходяться за межами її індивідуальних зусиль чи можливостей за допомогою педагогічної підтримки.

Скаффолдинг (scaffolding - у перекладі з англ.) - будівельне риштування, опора. В англійській мові та літературі цим терміном називають процес, при якому учень вирішує завдання за підтримки вчителя або іншої більш досвідченої людини. При цьому завдання настільки складне, що поодинокі учень точно не впорається, але за підтримки педагога воно буде йому під силу. Саме такі підпори найкраще відображають метафору «будівельних риштувань» у навчанні. Без них арка не триматиметься, доки не буде добудована повністю. Цю підтримку позначають метафорою «будівельних лісів», або «підпорок». Чим краще учень опановує нову навичку або знання, тим менше він потребує цих «підпорок», і врешті-решт вчитель прибирає їх.

Зображення: Альфред Легер, Les travaux publics, les mines et la metallurgie aux temps des Romains, 1875

Теорію скаффолдингу в навчанні вперше сформулювали у 1976 році американські психологи Джером Брунер, Девід Вуд та Гейл Росс у колективній роботі під назвою «Роль тьюторингу у вирішенні завдань». Автори акцентували увагу на постулаті, що процес скаффолдингу полягає переважно у контролюванні дорослим тих елементів завдання, які спочатку виходять за межі можливостей учня, відповідно такий спосіб дозволяє йому сконцентруватися лише на тих складових, які йому під силу опанувати. Варто зазначити, що ця робота фокусувалась на навчанні дітей дошкільного віку, і йшлося не про вчителя, а просто про досвідченішого дорослого - вихователя, тьютора, наставника (наприклад, коли дитина знайомилась з новою грою або опановувала їзду на велосипеді та ін.) Проте описані Брунером та колегами принципи невдовзі стали вважатися *універсальними*, а вже у 1979 році з'явилася перша наукова робота, у якій головними учасниками взаємодії у межах скаффолдингу було визначено учня і вчителя.

Принципи скаффолдингу, визначені Брунером зі співавторами [5], актуальні і у сьогоденні для педагогічної підтримки учнів з особливими освітніми потребами:

1. *Привернути увагу.* Насамперед педагог повинен зацікавити учня і орієнтувати на дотримання правил виконання завдання.
2. *Обмежити свободу дій.* Вчитель спрощує завдання, скоротивши кількість дій, необхідних для вирішення. Педагог бере на себе всі зайві дії, а учневі пропонує зосередитися на одному або кількох кроках – головних.
3. *Утримувати увагу.* Оскільки учням властиво відволікатися на сторонні предмети і явища, педагог, дотримуючись поставленої мети, налаштовує на її досягнення зусилля учня. Також варто враховувати, зазначали дослідники, що учні схильні повторювати попередні успіхи. Замість того, щоб

взятися за нове, трохи складніше завдання, вони можуть прагнути більш простих, звичних дій. Тому мотивувати учня на новий крок має вчитель.

4. *Наголошувати на важливих деталях.* Вчитель звертає увагу учня на значимі деталі завдання, орієнтуючись на певну послідовність (алгоритм) дій.

5. *Не допускати фрустрації учня.* Працювати над завданнями у супроводі вчителя має бути комфортніше, ніж без нього. При цьому потрібно враховувати ризик того, що учень може стати занадто залежним від педагога.

6. *Демонструвати рішення.* Вчитель має показати рішення завдання, для того, щоб учень розумів, чого від нього чекають. Також педагог може попросити учня пояснити, яким він бачить рішення, і спробувати його реалізувати. Потім вчитель може повторити рішення, яке продемонстрував учень, але у більш досконалій формі. Після цього настане черга учня повторити дії вчителя вже ефективніше, ніж при першій спробі.

Ці принципи у 1983 році Артур Епплбі та Джудіт Ленджер доповнили п'ятьма критеріями скаффолдингу:

- *цілеспрямованість*: у завданні має бути зрозуміла мета, на досягнення якої будуть направлені дії учня;

- *відповідність можливостям та індивідуальним особливостям розвитку*: завдання має бути досить важким для самостійного вирішення, але піддаватися зусиллям учня за сприяння вчителя;

- *структурованість*: виконання завдання має бути організоване в такий спосіб, щоб сприяти природному перебігу думок учня, підштовхуючи його до правильного вирішення;

- *співпраця*: учень сприймає педагога не як оцінюючого наглядача, а як рівноправного учасника, залученого до співпраці;

- *інтерналізація або «згасаюча допомога»*: у міру того, як знання та навички засвоюються учнем, зовнішні «підпори» варто поступово прибрати.

Таким чином, скаффолдинг - це тимчасова підтримка учня, яка поступово має сходити нанівець. Відповідальність за виконання завдання спочатку розділена між учителем та учнем, а потім повністю переходить до учня. Для дітей з особливими освітніми потребами рівень підтримки буде залежати від наступних чинників [2]:

- інтелектуальних (когнітивних) труднощів;

- фізичних труднощів;

- функціональних труднощів, що об'єднують мовленнєві, сенсорні та моторні аспекти розвитку;

- навчальні труднощі, що полягають у своєрідності протікання довільних видів діяльності (письма, математичних дій та ін.);

- соціоадаптаційних труднощів, пов'язаних з пристосуванням до умов соціального середовища, організації адекватної системи відносин із соціальними об'єктами, інтеграції в соціальні групи, засвоєння та прийняття норм і цінностей соціального середовища, форм соціальної взаємодії.

Теорія скаффолдингу дуже близька до ідеї про «зону найближчого розвитку дитини», яку розробив Лев Виготський. У цьому сенсі термін «скаффолдинг»

асоціюється не просто з будівельним риштуванням, опорою, а з побудовою підтримуючих конструкцій для подальшого розвитку особистості. Завдання, з якими стикається дитина з особливими освітніми потребами під час навчання, Л. Виготський поділив на три типи:

- завдання, які учень може виконати сам;
- завдання, які учень може виконати під чийось керівництвом;
- завдання, з якими учень не здатний впоратися.

Завдання першого типу не вчать нас нічого. Братися за завдання третього типу безглуздо, бо вони нам не під силу. І лише за умов виконання завдань другого зразка відбувається навчання. Метафоричну область, де лежать такі завдання, Л. Виготський і позначив як «зону найближчого розвитку». Тобто зона найближчого розвитку полягає в тому, що дитина може зробити певні дії за підтримки дорослого. Це розуміння поступової допомоги і підтримки дорослими дітей по відношенню до активності в оволодінні різними видами діяльності та розгляду різноманітних ситуацій. Головна умова - не робити завдання за дитину, а підводити її до збільшення самостійності у роботі. У більш вузькому розумінні сутності, скаффолдинг визначається як стратегія підтримки учня з особливими освітніми потребами, коли педагог, здійснюючи підтримку учня, пристосовує свій рівень допомоги відповідно до індивідуальних особливостей розвитку учня, створюючи виклик його можливостям і стимулюючи розвиток його здібностей. Фактично, скаффолдинг - опис процесу навчання дитини у зоні найближчого розвитку.

Скаффолдинг – це стратегія створення умов для підвищення успішності кожного учня. Для цього дитина має вчитися у «зоні найближчого розвитку», тобто робити те, що їй цікаво, але поки що неможливо опанувати без підтримки. Ніщо так не поліпшує мотивацію, як можливість впоратися із завданням і досягти успіху. У якості опор у зоні найближчого розвитку визначаються знання, уміння і навички, якими володіє дитина.

В умовах інклюзивного середовища стратегію скаффолдингу можуть реалізовувати всі педагоги команди психолого-педагогічного супроводу, що залучені до підтримки учнів з особливими освітніми потребами.

Перед тим як почати реалізовувати стратегію «скаффолдинга» у підтримці учнів з особливими освітніми потребами, необхідно проаналізувати такі чинники:

- рівень знань та навичок учня стосовно теми уроку, виконання завдання, розв'язання ситуації;
- співвідношення змісту уроку (завдання, ситуації) з наявним рівнем знань, умінь і навичок учня (з тим, що учень з особливими освітніми потребами уже розуміє і вміє робити);
- розбиття завдання на елементи (окремі етапи) і намагання коментувати кожний етап виконання завдання;
- застосування підказок (карток, формул, схем тощо).

На початковому етапі застосування стратегії скаффолдингу починаємо з *моделювання* демонстрації поведінки, як учень повинен почувати себе, думати

та діяти при розв'язанні завдання. Прикладом моделювання може бути методика «думки в голос» (англ. think-aloud), коли вчитель, виконуючи завдання, проговорює думки в голос (наприклад, коли розбиває нове слово (речення) на частини, щоб краще можна було засвоїти його зміст). Також, дуже важливо пояснити, що вивчається, з якою метою і як це можна застосувати на практиці. Спочатку пояснення повинно повторюватись часто та детально, а потім використовуватись в якості підказки. Важливо активно залучати до практичної діяльності учнів з особливими освітніми потребами, це сприяє збільшенню співпраці та відповідальності за результат, етапи корегування чергувати з позитивною підтримкою діяльності учня.

Скаффолдинг може бути реалізований для дітей з особливими освітніми потребами у двох видах: суворий, що передбачає постійне, тривале визначення супроводу навчання дітей; та умовний – підтримка навчання дітей відповідно до можливостей та індивідуальних особливостей розвитку.

Прикладом застосування скаффолдингу може бути такий алгоритм співпраці педагога з учнями з особливими освітніми потребами в умовах інклюзії:

1. Демонстрація моделі того завдання, яке потрібно виконати.
2. Пропонування педагогом завдання у спрощеному варіанті (наприклад, розподіл на етапи (частини), а потім поступове його ускладнення.
3. Описуючи рішення, візуалізувати його багатьма способами, застосовуючи малюнки, схеми, картинки та ін.
4. Перед початком роботи повторити всі терміни, які можуть викликати у в учнів труднощі витлумачення.

В аспекті реалізації стратегії скаффолдингу є різноманітні види педагогічної підтримки учнів з особливими освітніми потребами:

Вербальна - може бути не лише прямою (заохочення) «Ти молодець, так швидко сьогодні написав, пригадав», «Ти так швидко сьогодні впорався з виконанням завдання», а й непрямою, не адресною: «Увесь клас скоро впорається», «Це не так складно, як здається».

Невербальна - підтримка через міміку (рухи м'язів обличчя, наприклад, підморгування, вираз здивування та показ позитивних емоцій), жести (схвалення, підбадьорювання), вказівки, рухи тіла (доброзичливість).

Фізична підтримка – скажімо, можна писати, малювати, обводити контури фігури або букви, вирізати чи конструювати щось з дитиною разом «рука в руці».

Моделювання – демонстрація виконання завдання. Цей вид педагогічної підтримки полягає у спільному дослідженні та демонстрації об'єктів, функцій, процесів або явищ за допомогою їх спрощеної імітації. Наприклад, застосування для пояснення інформації про явища природи, сутність якогось поняття або розв'язання завдання макету, іграшки, моделі. Це може бути глобус у вигляді пазлів, що розбираються і є демонстрацією частин пластів земної кори; або знаходження на глобусі різних країн; іграшки та макети транспорту, фотографії з демонструванням етапів або станів явища природи тощо.

Диференціація матеріалів, наприклад, коли всі аналізують певні поняття та створюють таблиці, дитині з ООП можна доручити замальовувати картинку на основі отриманого досвіду. Також, за потреби, важливо дати варіанти подання матеріалу (словесно, візуально, піктограмами).

Візуалізація. Цей вид педагогічної підтримки полягає у застосуванні візуальних стимулів – картинок, піктограм, символів, письмових підказок, що сприяють ефективному засвоєнню та відтворенню інформації та формуванню нормативної поведінки. Прикладом можуть бути: візуалізація розкладу уроків, правил поведінки, правил дорожнього руху, правил написання та формул для розв'язання задач. У випадку інтелектуальних труднощів візуалізація допомагає генералізувати поняття у процесі конкретно-наочного мислення (наприклад, завдання співвідносити зображення та предмет).

Маніпуляція символами – розташування об'єктів у певному порядку: умовних понять, процесів, явищ.

Інструкція – створення інструкції для відображення логічної послідовності виконання завдань, технологічної картки тощо.

Опора на розвинуті когнітивні процеси (увага, пам'ять, мислення тощо), оскільки засвоїти знання - більше не головна мета, важливіше виробити навички у дитини з особливими потребами користуватися ними.

Єдина пересторога – підтримка повинна бути згасаючою, щоб дитина не звикала до постійної підтримки, а намагалася все більше бути самостійною.

Основні переваги застосування скаффолдингу в умовах інклюзивного навчання – мотивація та орієнтація на результативність, так як навчання організовується через позитивну підтримку учителя. Підтримка полягає в умінні учня з особливими освітніми потребами бачити позитиви та успіхи у навчанні, що мотивує на досягнення до подальшого вдосконалення власних здібностей. З розумінням певних явищ, процесів, учень з особливими освітніми потребами все менше потребує допомоги. Ступінь та вид підтримки з часом змінюється на спостереження, заохочення, пропозиції. В ідеальному варіанті учень вчиться надавати піку самому собі у ході роздумів над варіантами вирішення завдання. Тому підтримка і навчання – взаємопов'язані та взаємообумовлені процеси, що дозволяють оптимізувати освітній процес для учнів з особливими освітніми потребами в умовах інклюзії.

Отже, роль педагога у підтримці учнів з особливими освітніми потребами в умовах інклюзивного навчання – роль експерта, який мотивує, підбирає рівень завдань відповідно до індивідуальних можливостей дитини, мотивує на здійснення певних видів робіт та спостерігає за емоційними реакціями (розпач, страх, незадоволення), деталізує поетапно виконання завдань, якщо з'являються труднощі, в кінцевому варіанті – сприяє успішному виконанню поставленого завдання. Скаффолдинг забезпечує включення всіх в процес навчання в умовах інклюзії, орієнтацію на індивідуальні особливості розвитку та реалізацію диференційованого підходу.

Список використаних джерел:

1. Нова українська школа: концептуальні засади реформування середньої школи / редкол. К.: МОН, 2016. 38 с. URL: <https://base.kristti.com.ua/?p=1129>

2. Постанова Кабінету Міністрів України від 15 вересня 2021 р. № 957 «Про затвердження порядку організації інклюзивного навчання у закладах загальної середньої освіти». URL: <https://www.kmu.gov.ua/npas/pro-zatverdzhennya-poryadku-organi-a957>

3. Соціальне партнерство в інклюзивній освіті: акмеологічні засади, сучасні реалії // Збірник наукових праць за матеріалами Міжнародної науково-практичної конференції (25 квітня 2019 р.). – Ізмаїл : РВВ ІДГУ, 2019. – 156 с.

4. Сучасні тенденції розвитку науки й освіти в умовах поглиблення євроінтеграційних процесів : збірник тез доповідей за матеріалами VI Всеукраїнської науково-практичної конференції, 13-14 травня 2021 р., Мукачево / Ред.кол. : Т.Д.Щербан (гол.ред.) та ін. – Мукачево : Вид-во МДУ, 2021. – 572 с.

5. Instructional Methods, Strategies and Technologies to Meet the Needs of All Learners.

URL:

https://www.researchgate.net/publication/324529565_Three_Concepts_Reflecting_the_Reality_of_Child_Development_Ability_to_learn_Zone_of_Proximal_Develo

БІБЛІОТЕКИ НОВОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ШКОЛИ: РЕАЛІЇ СЬОГОДЕННЯ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ

Надія ДЯЧЕНКО,

методист науково-методичної лабораторії виховної роботи і формування культури здоров'я комунального закладу «Кіровоградський обласний інститут післядипломної педагогічної освіти імені Василя Сухомлинського»

Традиційна місія бібліотек закладів освіти – розширення читацького середовища та виховання активного і компетентного читача, як національно свідомої, духовно багатого особистості, не втрачає значимості, а набуває нових відтінків, змісту і форм у складні періоди життя нашої країни.

Ефективність освіти пов'язують із реалізацією компетентнісного підходу, що є головною ідеєю Нової української школи. Такий підхід передбачає зміщення акцентів у практичну площину застосування власного досвіду на основі знань, умінь і навичок [5].

Бібліотеки Нової української школи є важливим складником сучасного освітнього середовища закладу загальної середньої освіти і має посідати вагоме місце в інформаційному забезпеченні освітнього процесу. А це передбачає максимальне задоволення потреб усіх його учасників у своєчасній і достовірній інформації, яка має слугувати цілям навчання, виховання й розвитку їх особистостей [4].

Процеси реформування освіти потребують нових підходів у роботі бібліотек, перегляду їх пріоритетів та створення гнучкої, динамічної структури. Тож пріоритетами її діяльності, як простору для реалізації освітніх можливостей кожного учня, – це спрямованість на створення умов для розвитку й самореалізації кожної особистості, формування покоління, яке прагне до самовдосконалення і здобуття освіти упродовж життя та здатне застосовувати отримані знання, уміння й навички в життєвих ситуаціях, розвивати цінності громадянського суспільства [10].

Як передбачено в Законі України «Про освіту», освітній процес сучасного закладу освіти має відповідати високому технологічному рівню, новітньому